

RICHARD WRIGHT

RICHARD WRIGHT, a Párizsban élő hírneves amerikai néger író három évvel ezelőtt az akkor még Aranypart néven ismert angol gyarmatra látogatott az ottani kormány meghívására. Az itt közölt megkapó írásban számolt be útjáról. Aranypart azóta kivívta önállóságát: ez év márciusától eggyel több országot tartanak számon a földön. Az ébredő Afrika legifjabb országa ez: Gana.

MIT JELENT NÉKEM AFRIKA

Afrika, mi vagy énnekem:
Rézszín nap, vörhenyes tenger,
Csillagfény, csapás az őserdőn át,
Bronz erős férfiak
Vagy pompás fekete
Nők, kiknek ölében fogantam
Míg a madarak
Zengték édeni dalaik?
Háromszáz éve száműzötten
A honból, amit az ősök
Úgy szerettek, én tenger távol
Fűszeres völgytől,
Cimetfák gyönyörétől —
Afrika, mi vagy énnekem?

COUNTEE CUILLEN

Elrakták az edényeket és felszolgálták a kávé. Az ebéd vége felé járt; cukrot tettünk a csészébe és kavargattuk a kávé. Olyan csönd volt, hogy a békés párizsi mellékutcairól felhallatszottak a lépések, — olyan pillanat, amikor megmagyarázhatatlan varázslatos csend lebeg a levegőben. Kávémat szürcsölgetve a párizsi egyetem szürke homlokzatának az ablaküvegen kirajzolódó körvonalait nézem.

George Padmore nyugatindiai író és újságíró felesége, Dorothy járt látogatóban nálunk több más vendéggel együtt. Felémfordult és megkérdezett:

— Most, hogy készen vagy munkáddal, miért nem mégy Afrikába?

Indítványa olyan váratlanul ért, hogy egy pillanatig rámeredtem, mielőtt válaszoltam volna.

— Afrikába? — ismételtem.

— Igen. Az Aranypartra — mondta.

— De hiszen az négyezer mérföldnyire van innen — tiltakoztam.

— Végeredményben azért van hájő meg repülőgép — hangzott az ellenvetés.

Pillantásom körültevévázott a szobában. Kellemetlen, szorongó érzés kerített hatalmába. Feleségemre pillantottam.

— Miért ne? — mondta.

Egy szempillantással előbb még nyugodt és higgadt voltam, most úgy éreztem, hogy védekezésre kényszerülök, úgy érzem, hogy valami az Ismeretlen küszöbe felé taszít.

— Afrika. — Csendesén elismélteltem ezt a szót, és lassan úgy éreztem, hogy különös és nyugtalanító érzés támad bennem. Hiszen afrikai vagyok, Afrikából származom... Ám Afrikát még sohasem láttam, afrikait tulajdonképpen még nem is ismertem igazán, és nem tudom, gondoltam-e valaha is Afrikára...

— Kwame Nkrumah miniszterelnök júliusban bejelenté, hogy ön-

kormányzatot követel az országnak — szólta Dorothy.

— Ez nagy élmény lenne számodra — fűzte hozzá a feleségem.

Hallottam, hogy hozzám szólnak, de gondolataim és érzéseim más, titkos ösvényen száguldottak. Afrika! Afrikából származom, ám képes leszek-e arra, hogy pusztán valami közös „faji” örökség alapján bármit is megértek és megérezzek Afrikából? Afrika óriási világrész, „az én népem” népesíti be...

Vagy talán az elmúlt hárcs száz év lelki szakadékat támasztott köztem és a nép között, amelyből származom? Valamelyik szépapámat bizonyára egy angol, skót, francia, svéd vagy hollandus bilincsbe verte egy rabszolgahajó mélyén és New Orleansban, Richmondban vagy Atlantában elárverezte... Úgy tűnt, hogy érzéseim sötét, nedves falat érintenek...

Afrikai vagyok-e tulajdonképpen? Nem adták-e el őseimet hozzátartozóik a fehéreknek? Vajon milyen érzéssel nézek majd egy fekete afrikai szemébe, akinek szépapja talán éppen az én szépapámat adta el rabszolgának? Van-e egyáltalán valamiféle Afrikában, ami legbensőbb érzéseimhez szól, és fölfedi előttem ennek az egészen sötét multnak az értelmét? Úgy fogadnak-e majd az afrikaiak, mint elveszett és hazatért testvért?

A mikor június 16-án reggel fölébredtem, rögtön furcsa, halálos csendet éreztem. Megszűnt a hajógépek hangos zúgása; csend lepte el a szűk kabinomat. Kikötőtűnk, kiugrottam az ágyból, kinéztem a kerek kabinablakon és megpillantottam Afrikát...

Gyorsan felöltözök, és a fedélzetre siettem; a kékes páratakaró alatt egy afrikai város terült el előttem. A hőség nyomasztó volt és a város — Takoradi — már ebben a kora reggeli órában serény munkától forrt, kavargott. A rakparton egész daruerdőt láttam, rak-

tárakat, berakásra váró fát és gépeket és amikor jobban odanéztem, észrevettem, hogy a gépeket négerkezelik — kétségtelenül fájdalommas tény a délamerikai dr. Malan részére, mert szakadatlanul és konokul azt állította, hogy négerkeket nem lehet ilyen munkára használni.

Megfigyeltem a dokkok előtt nyüzsgő sokaságot, és csak nehezen különböztettem meg a férfiakat a nőktől, mert valamennyiükön feltűnő tarka ruhadarabok voltak, és mezítláb jártak, a rendőröket kivéve, akik megdöbbenésemre sötétkék gyapjúholmit viseltek. Képtelen voltam felfogni, hogyan bírják ki a nagy hőségben.

A vámhivatal elé mentem; ott kétszer akkora volt a hőség, mint a hajón. Egy fiatalember jött előbem.

— Mr. Wright?

— Igen.

— Üdvözlöm a miniszterelnök nevében.

Mr. Ansah volt, egy kistermetű élénk fekete ember, Nkrumah személyes barátja. Keresztülvezetett a vámsorompón, és azt mondta, hogy a kormány egyik autóbuzsán Akkrába, a fővárosba kísér. Amikor elhagytuk a vámhivatalt, életemben először találkoztam Afrika nyüzsgő, fekete életével. Egy asszony vonta magára pillantásomat. Világos, tarka kendővel gyermekét szorosan a hátára kötözte. A gyermek lábcskáit lazán himbálozták az asszony csípője és combja mellett, fejecskeje, izzadságcsöppekkel borított homlokával alvás közben oldalra billent. A kendő, amellyel az asszony magához erősítette a gyermeket, szorosan meg volt kötve a mellén, úgy, hogy mélyen a húsába vágódott. Egy másik asszony éppen mosott. Hátán szintén alvó fekete gyermekével a forrón tűző napon negyvenöt fokos szögben a földön álló táj fölé hajolt. A többi asszony gyermeke ébren volt; nagy ártatlan szemekkel néztek a világba kétoldalt anyjuk széles, pusztá háta mögül. Meglepetőd-

tem, amikor egy európai családot láttam a fekete embertömegben keresztülmenni.

— A fehérek itt bizonyára kisebbségben vannak, Mr. Ansa? — kérdeztem.

Felkacagott.

— Ugye kellemes dolog egyszer nem a kisebbséghez tartozni? — kérdezte.

— Ez igaz, — válaszoltam. — Mondja, hogyan viselkednek?

— Rendesen — mondta. — A főtisztviselőkkel óvatosan kell bánni, de a többiek, mint ezek is itt, általában udvariasak. Kénytelenek, ránk vannak utalva.

Fekete közlekedési rendőrök, fekete rendőrök és fekete munkások csoportja mellett haladtunk el és egy mozdonyon fekete mozdonyvezetőt és fekete fűtőt láttam. Szemem előtt fekete volt az egész élet. Vendéglátóimhoz fordultam.

— Ön üzletember, ugyebár?

— Igen. Remélem nincs kifogása az üzletemberek ellen.

— Nincs, ha hazájuk szabadságáért dolgoznak, — válaszoltam.

Szívből fölnevetett és megragadta a kezem.

— És mivel foglalkozik? — kérdeztem.

— Fával. Fát döntetek, vágatok és hajókon elszállítom a világ minden tájkára.

— Hány embert foglalkoztat?

— Kis híján kétszázat. Mondja, elkísérne az áruházba. Egyet-mást még be kell szereznem...

Egy óriási modern üzletbe léptünk. Valami nagy amerikai élelmiszerkereskedő cég fiókülétére emlékeztetett; az áruházat angolok vezették, viszont az egész személyzet afrikaiakból állt. Miközben Mr. Ansa bevásárolt, körülballagtam az áruházban. Észrevettem, hogy egy literesnél nem nagyobb zománcozott fazék egy angol fontba vagyis 2,80 dollárba kerül! Egy elárusító lépett hozzám:

— Vásárolni kíván valamit, uram?

— Nem, csak körülnézek.

— Ugye ön amerikai, uram?

— Igen. Honnan tudja?

— Ó, mi tudjuk ezt, uram, — mondta. Egy másik elárusító is közbe elegyedett: — Afrika melyik részéből származik, uram?

Rábámultam, aztán fölnevettem. Kényelmetlenül éreztem magam.

— Nem tudom.

— Édesanya vagy nagyanyja nem mesélte el, uram, hogy Afrika melyik vidékéről származnak?

Nem válaszoltam. Tétován körülnéztem. Gyermekkoromban megkérdeztem szüleimet, de vagy nem tudták vagy nem akartak beszélni róla. Végigcikázott a fejemen, hogy sok afrikai eladta hozzátartozóit rabszolgának; azt mondják, fogalmuk sem volt róla, hogy milyen sors vár rájuk, mégis, eladták őket... És ebben a pillanatban nem tudtam, mit válaszoljak ezeknek az embereknek.

— Sohasem kísérlete meg, uram, megtudni, hogy Afrika melyik részéből származik?

— Nos — mondtam szelíden, — jól tudjátok, hogy akik közületek eladtak és a fehérek, akik megvásárolták benneteket, nem vezettek könyvet az adás-vételről.

Csend tornyosult közénk. Igyekeztünk elkerülni egymás pillantását.

Másnap reggel felhívtak a miniszterelnökségről; közölték, hogy délután négy óraker eljön értem a miniszterelnök kocsija, és „valami látnivalóban” lesz részem.

És délután négy óraker nyitott kocsit hajtott a kapu elé. Egyenruhás sofőr szállt ki belőle és tisztelt. Felkapaszkodtam a hátsó ülésre. Miközben keresztülhaladtunk a városon, felénk fordultak a fekete arcok, mert megismerték a gépkocsit. A miniszterelnökség elé értünk, s bekanyarodtunk a kapun. Kiszálltam. Fiatal fekete arcok nevettek felém. A háttérben néhány rendőr állt. Kételemeles vörös téglapületbe vezettek, csodálatosképpen arra emlé

keztetett, hogy ilyenek épültek Georgiában és Mississippiben a gyarmati időkben. Követtem kísérőmet a lépcsőn, s egy termen át egy lakószobába értünk.

A miniszterelnök, munkazubbonyban, a szoba közepén állt.

— Üdvözlöm, — mondta.

— Örülök, hogy önt és népét megismerhetem, — válaszoltam.

— Hogy érzi magát?

— Nagyszerűen, de égek a vágytól, hogy pártját és munkatársait megismerhessem.

Mosolygott. Bemutatta néhány barátját, — furcsa nevüket képtelen voltam megjegyezni, — majd leültünk.

— Szeretném egy rövid városi körutazásra meghívni — mondta.

— Nagy megtiszteltetésnek tekintem.

— Nem készítettem elő semmi különöset. Látnia kell, hogyan fogadják törekvéseinket az emberek...

— Mj lesz júliusban? — kérdeztem a törvényhozó gyűlés közeli ülésére utalva.

A miniszterelnök hátra szegte fejét és nevetett. Később megszoktam ezt az afrikai nevetést. Nem jókedvet fejezett ki, inkább annak bizonyosságául szolgált, hogy az idegenek iránt tanúsított tartózkodás nem ellességes magatartásból ered.

— Ön igen világosan beszél — mondta.

— Miért ne? — kérdeztem.

— Meg kell várnia — válaszolta.

Megfigyeltem Nkrumaht. Szép, sudár természetű; síma, feszes bőre kormfekete; tüzes szeme kissé ijedtnek tűnik; ajka telt és lágy. Fejét sűrű, bizontos göndör haj fedi, kezének állandó lassú mozdulatai elnyomott belső feszültségről tanúskodnak. Testének minden mozdulata szinte kiszámított volt, és arca olykor üres álarcnak tűnt. Ha egy ötlet elragadta és hátraszegte a fejét, az ember úgyszólván megérezte gondolatai erejét. Minden kérdése és válasza egyszerű volt és a tárgyra szorítkozot. Megéreztem, hogy sokkal többet megtart magában, mint

amennyit jónak lát elmondani. Telivér politikus, tudatát konkrét és gyakorlati, de egyuttal magasabb cél felé irányuló érdekek szabják meg.

Társai hazai nyelven megtárgyaltak valamit vele, és amikor vitájuk véget ért, bejelentette:

— Induljunk!

Testőrei tisztelgő állásba merevedtek. Testőrsége pártjának, az alkotmányos néppártnak (Convention People's Party) válogatott legharcosabb híveiből áll. Előre ment, én követtem az utcára, ahol már várta skarlátvörös egyenruhás motorkerékpáros kísérte. A miniszterelnök intett, hogy indulhatnak. A motorkerékpárosok fülsiketítő zakatolással elindították gépeiket, és lassan elindultak az úton. A mi kocsink nyomon követte őket.

Még süttött a nap, amikor lassan keresztülhaladtunk a városon. A motorkerékpárok lármája felkeltette irántunk a figyelmet, a férfiak, nők és asszonyok az utca mindkét oldalán mindent félreraktak, mindent abbahagytak, hogy kocsink felé fordulhassanak. Mások szélesen, barátságosan nevető arccal egymás hegyén-hátán tódultak ki a kunyhók-ból. Üdvözlésre emelték kezüket — könyöküket csipőmagasságig, előre fordított tenyérrel, mint egy fél hitlerista köszöntés — és szenvedélyt, féltést meg tartózkodó örömet egyszerre kifejező hangon kiáltották a miniszterelnök felé:

— Sza-bad-sááág! Sza-bad-sááág!

A koci előtt az egész utca feketélt az arcoktól. Széles országútra értünk. A tömeg a koci körül örvényelt és egyre kiáltotta:

— Sza-bad-sááág! Sza-bad-sááág!

— Kvame! Kvame! — kiáltották a miniszterelnök nevét.

— Harc! Harc!

Akvaba! Akvaba! (Üdvözlünk! Üdvözlünk!)

Az út izgatott, reményteljes és örvendező arcok fekete folyamává változott, az arcok bizakodó tekintete a szívig hatolt. Az embertömeg egyre sűrűsödött, az örömrivalgás víz-esés morájához hasonlított. A mi-

niszterelnök felemelt karral mosolygva, nevetve viszonzotta az üdvözlést.

Az út a nyomornegyedek felé vezetett. A jobbomon ülő miniszterelnök felém fordult és így szólt:

— Ez itt James-Town. Ezt is látania kell... látnia kell mindent, aminek van, a jót és a rosszat egyaránt.

A szűk utcák hamar megteltek, és kocsink csak nehezen vergődött át a várakozó férfiak, asszonyok és gyermekek tömegén. Énekeltek:

— Sza-bad-sááág! Sza-bad-sááág!

Meglepődve láttam, hogy övig mezitelen asszonyok vadul rázzák petyhüdt mellüket, és testüket körben himbálva furcsa csoszogó táncot lejtének, hogy kifejezésre juttassák örömlüket. Ugy tűnt, mintha lábukkal és karjukkal, nyakukkal és testükkel beszélnének, mintha szavakkal nem értethetnék meg magukat, mintha pusztá hangokkal nem nyilváníthatnák ki érzéseiket, mintha csak egész testük ritmikus táncmozdulataival fejezhették ki némileg odaadásukat, ragaszkodásukat és helyeslésüket...

És akkor eszembe jutott: ezt a kigyózó, tekerdő táncot már láttam valahol... De hol? Istenemre — Amerikában, kis, obskurus hitközségek gyülekezeti termeiben, a *Holy Roller* szekta szentélyeiben, messze délen, az ültetvények nyersfából épült templomaiban... Most pedig újra látom mindezt egy kibontakozó nemzeti mozgalom előterében! Hogyan lehetséges ez?

Amikor Afrikába indultam, sejtelmem sem volt, hogy mi vár ott rám, és mit látok majd, csak annyit véltem tudni, hogy az afrikai kultúra idegen és érthetetlen marad számomra. És mégis, amit most ezeknek az asszonyoknak rögtönzött, erőszagárzó tánca láttán átéltem, már ismertem valahonnan! Ez az afrikai tánc most éppen annyira meglepett és elképesztett, mint az, amit azelőtt Amerikában láttam.

Néhány elemi tánc lépésnél többet világlegtemben sohasem tudtam, s a dallamhoz és ritmushoz igazodás min dig meghaladta képességeimet. Amilyen zavarosan hatottak rám a neger táncok az Egyesült Államokban, íme, ugyanezúgy megzavartak Afrikában.

Továbbhajtottunk az örvendező embertömegén át. Valahányszor a kocsni lassabban haladt, a nevető, lelkes fekete arcok, hátraszegett fejjel és kivillanó fehér fogakkal egészen a kocsni ablakáig nyomultak s úgy kiáltották:

— Sza-bad-sááág!

Am bensőmet most más probléma foglalkoztatta. Vajon mennyire vagyok én is egy része ennek? Vajon mennyire voltam a része akkor, amikor Amerikában láttam? Miért nem tudok velük együttérezni? Miért fog el az a sajátságos ügyetlen gátlás, amikor táncolni vagy énekelni próbálok? A választ ezekre a kérdésekre csak akkor kaptam meg, amikor már mélyen behatoltam az afrikai dzsungelbe...

Továbbhajtottunk. A hullámozó tömeg táncolt, énekelt, rivalgott, én pedig anyámra, apámra, fivéremre gondoltam... Egyszerűen elképesztett mindaz, amit láttam, de nem volt bennem visszautasítás és nem mondtam ítéletet róla, nem örültem és nem szomorkodtam, mintha elkábultam volna. Lehetséges-e, hogy önmagamot láttam ott köztük nevetni, táncolni, énekelni és örömlomban csipőmet himbálni...? Vagy talán megtagadtam mindezt magamtól? De akkor miért nem tudtam rendesen énekelni már gyermekkoromban sem, bármennyire is próbálkoztam? Értelmetlenség azt mondani, hogy önmagam gátoltam meg magam benne, hiszen ez a tehetetlenség erősebb volt minden tudatos vagy tudatlan akaratomnál. Akartam, mert mindig környezetemnek része volt, hozzá tartozott, de sohasem voltam képes rá:

— Mi a véleménye erről? — kérdezte a miniszterelnök.

— Igen hatásos, — mondtam.

— Romlatlan, szellemileg szűz nép
— szólt.

Végül egy cementháztömbhöz értünk. Az ablakokból és az ajtókból fekete arcok kiáltottak felénk.

— Kvame! Kvame!

— Sza-bad-sááág! Sza-bad-sááág!
Megkérdeztem:

— Mi ez itt?

Megmagyarázta:

— A párt egyik nőcsoportjának gyűlése.

Egy kicementezett helyig jutottunk és leültünk, miközben a szervezeti kérdéseknek és új tisztviselőnök megválasztásának szentelt gyűlés megkezdődött. Egy magas, fekete előnékes asszony dalt énekelt:

— *Mindig előre, soha hátra...*

Fesztelen, barátságos légkör uralkodott; olykor-olykor vidám nevetés futott végig a tömegben. A háttérben honi kelmébe burkolt férfiak ültek és alkalomadtán fölkeltek, hogy helyére vezessenek valakit. Elöl mintegy kétszáz asszony ült, szintén hazai kelmékbe öltözve s ez ünnepi alkalomra fülükre, karjukra, ujjaikra és nyakukra töméntelen aranyat raktak fel. A sárga arany fekete bőrükön a lenyugvó nap arany fényében izgalmas fényjátékot nyújtott. Egy kövér fekete asszony nyakán és karján legalább három-négyezer dollár értékű aranyékszert viselt, mégpedig szintiszta vert aranyból....

Élénkeltek egy szoltárt angolul, majd előlépett egy megkeresztelkedett afrikai és angolul imádkozott a csoporttal. Utána egy pogány törzsfőnök következett ernyőjével, botjával vagy tolmácsával és egy csésze kukoricaborral áldozott a halott ősöknek. A két vallás békén megfért egymás mellett, a lenyugvó nap éppen olyan békésen sütött, mint azelőtt, és a világmindenség nem rendült meg... Miután a kukoricabort a földre csöptögtette, újra megtöltötte a csészét, a közelébe ülök felé nyújtotta, s azok háromszor kortyintottak belőle. (Sok aranyparti szerencsésnek tekinti a hármas számot)

Utána több férfi és nő beszédet mondott. Angollal kevert törzsi nyelvükön felszólították a jelenlevőket, hogy minden erejüket vessék latba vezérükért és a néppártért a nemzeti felszabadító harcban. A már egyébként is szokatlan zürzavart még valami tetézte. Egy asszony felállt és elkiáltotta:

— Én Nkrumah felesége vagyok!

Az asszonyok soraiban viharos nevetés támadt. Zavartan a miniszterelnökre pillantottam. Rámnevetett és így szólt:

— Csak tréfa.

— *Én vagyok Nkrumah felesége!*
— kiáltotta újra az asszony minden kétséget kizáró hangon.

A miniszterelnök felállt, karjának mozdulatával mintha magához ölelt volna minden jelenlévő nőt és így szólt:

— *Mindannyian a jegyeseim vagyatok.*

A nők tapsoltak és nevettek. Nkrumah természetesen nőtlen.

— Ebbe is bele kell mennem — súgta, amikor újra leült. Nos, mondja, megérti-e azt, ami itt lejátszódik.

— Őn egybeforrasztotta a primitív vallást a modern politikával — válaszoltam.

— Pontosan így van — mondta. Senki sem akart ezekkel az emberekkel túl közeli érintkezésbe kerülni. A misszionáriusok mindig bizonyos tartózkodást tanúsítottak. Pedig csak az nyerheti meg őket, aki közéjük megy, aki együtt lakik velük, aki velük eszik és osztozik életükben. Éppen most indítottunk hadjáratot nők felvételére a pártba; elég sokáig távolálltak a politikai élettől. És Leninnel szólva, felkértem a szakácsnőket, hagyják el konyhájukat, és tanuljanak meg kormányozni.

Az új tisztviselőnőket, akiket be kellett iktatni hivatalukba, felszólították, hogy sorakozzanak föl a miniszterelnök előtt. Miután rövid magyarázatot olvastak fel előttük új feladataikról és kötelességeikről,

egyenként felszólították őket, emeljük fel jobb kezüket és ismételjék el a következő esküszöveget:

Esküszöm életemre, hogy a néppártnak és vezéremnek Kwame Nkrumahnak szenteltem magam. Esküszöm, hogy követem vezéremet, híven teljesítem parancsait, minden erővel ellenállok az imperialisták kísérleteinek, hogy egye netlenséget szítsanak sorainkban, és teljes szívvel harcolok elvesztett nemzetünk, Ghana megújulásáért, isten engem úgy segéljen!

Hűséget esküdni egy vezérnek? A huszadik században? Elgondolkodtam. Nos, miért ne? Ez az eskü volt talán a legokosabb fogadalom, amit ezek az asszonyok egész életükben tettek. Azelőtt láthatatlan pogány vagy keresztény istenekre esküdtek, most végre olyan esküt tettek, ami szorosan összefügg mindennapi boldogulásukkal. Vajon képesek-e egyáltalán ezek a műveletlen és mítoszokkal megzavart asszonyok egy zászlóra vagy alkotmányra tett elvont esküt megérteni? Hagyományaik és kulturájuk fényében ez az eskü teljesen logikusan tűnt előttük, hiszen az eskütevés volt szer-tartásaik legfőbb jellegzetessége. Arannyal és selyemmel díszes törzsfők uralma alatt álló társadalmukban csak egy ember szimbóluma, — látható és hallható ember, akit megszólíthatnak és akinek cselekedeteit figyelemmel kísérhetik — csak élő szimbólum tölthette el őket azzal az érzéssel, hogy esküjük valóban kötelezi őket.

Amikor másnap reggel felébredtem, még csak növekedett elképedésem a látottak felett. Valami teljesen újat láttam. Micsoda kuszaságot préselt Nkrumah egységbe: kereszténységet, törzsi kultuszt, pogányságot, sexualitást, nacionalizmust, lakásépítést és iparosító terveket...!

Az este nem volt időm, hogy azzal a kígyózó, csoszogó tánccal, a

testnek azzal a különös ringatásával és himbálásával tisztába jöjjenek... Kétségtelenül van valamilyen kapcsolat az afrikai bennszülött és az amerikai néger között. De mit jelent ez? Amerikai antropológusok egy csoportja régóta kitartóan igyekszik elismertetni azt, amit ők „afrikai maradványnak” neveznek és ezzel a fogalommal éppen azt akarják meghatározni, amit jómagam láttam és megfigyeltem. És amikor az esti élményről elmélkedtem, még több más hasonlóság is eszembe jutott: a térd behajlítása nevetés közben; a furcsa lábbal való kaparás az elégedettség és a helyeslés jeléül, a megmagyarázhatatlan, szinte sötét hallgatás nézeteltérés vagy ellenvélemény esetén... Furcsa volt mindez és mégis meghitt.

A zavarodottság, amit ez az új valóság bennem keltett, semmiesetre sem abból a vágyamból eredt, hogy szegényből letagadjam rokonságomat Afrikával. Sokkal inkább az jelen-tett problémát számomra, hogyan magyarázzam meg ezt az Amerikában fellelhető afrikai maradványt, mert állhatatosan tagadtam a „faj” misztikus hatását, és az volt a meggyőződésem, hogy az embert, emberit műveltében csakis azoknak a konkrét társadalmi feltételeknek keretében lehet megérteni, amelyekben él. Felsőhajtottam: valóban nagy probléma volt...

Szüntelenül Akkra utcáit jártam. Bolyongás közben életemben először fölfedeztem, hogy a göndör haj hasznos szolgálatot is tehet; a tisztviselők és az iskolásgyerekek hajukba tűzték sárga és fekete ceruzáikat, nehogy elveszítsék, néhány gyerek még tintásüvegét is a tankönyvét is a fején hordta. Láttam, hogy egy kislány meghámozott egy narancsot, megfelelte egyik felét a fejére tette, a másikat menés közben elgetette.

Amikor elkanyarodtam a főutcáról, és kőfalakkal körülzárt házakkal szegélyezett keskeny utcák labi-

rintusába értem, arra számítottam, hogy elutasító és ellenséges magatartásba ütközök. Behunytam a szemem; emberekkel, asszonyokkal, gyerekekkel benépesített teljesen zűrzavaros jelenetet láttam. Az volt a benyomásom, hogy ezek a fekete emberi lények annyira elmerültek a piszokban és a porban, hogy szinte nem lehetett megmondani, hol végződik az ember és hol kezdődik a föld. Piszokban laktak és piszokban éltek, testük, húsuk észrevétlenül egybeolvadt a földdel.

A hőségtől megaszalva visszatértem a kormány nyári lakába. Az ajtó előtt egy ismeretlen afrikai fiatalember várt; beszélni akart velem.

— Mit kíván tőlem? — kérdeztem.

— Dr. Wright... — kezdte.

— Nem vagyok doktor — szóltam közbe.

— Nos, uram, — folytatta mosolyogva, — én itt dolgozom egy angol családnál a szomszédban...

— Valóban?

— Uram, ön amerikai, ugyebár?

— Igen

— Talán segíthetne rajtam, uram? Kérem... — esdekelt.

— Megpróbálok. Miről van szó?

— Látja, uram, mi nem bírjuk az angolokat. A háború alatt megismerkedtem amerikai katonákkal és kedvesek voltak hozzám, — magyarázgatott. — Szeretnék valamit tanulni. Amerikai levelező tanfolyamon akarok részt venni és ehhez segítségre van szükségem, uram.

— És milyen tanfolyamon akar részt venni? — kérdeztem.

— Detektív akarok lenni, uram, — válaszolta.

— Micsoda?

Nem akartam hinnj a füleimnek.

— Igen uram, detektív. Olyan, amilyeneket a filmben láttam.

— És ezt levelező tanfolyamon akarja megtanulni?

— Igen uram, — mondta mosolyogva és örült, hogy végre megértettem.

— Nos, miben lehetek a segítségére?

— Uram, nálunk ellenőrzik a pénzforgalmat. A postára mentem, uram, hogy dollárt vásároljak, de nem adtak. Azt mondták, hogy a bankba kell mennem. Elmentem hát a bankba, uram, de ott azt mondták: nem; nem akartak egyetlen dollárt sem eladni. Azt mondták, hogy dollárigénylésemet a kormánynak kell jóváhagyni. Akkor a kormányhoz fordultam uram, és egy fiatal angollal beszéltem.

— És ő mit mondott?

— Azt mondta, hogy nem kaphatok dollárt... Látja uram, milyen ügyek ránk az angolok. Sohasem engedik meg, hogy valamihöz fogjunk, uram...

— Miért nem akarta az angol, hogy dollárokat kapjon?

— Egyszerűen nem akarta, uram. Azt mondta, hogy angol tanfolyamon is részt vehetek, uram.

— Angol tanfolyamon? — ismételttem.

— Igen, uram. Pontosan ezt mondta, uram.

Végignéztem rajta. Láttam kérlelő szemét, félig nyitott ajkát, testének tiszteletteljes könnyű ringását.

— Jöjjön velem a teraszra.

Követet, és tiszteletteljesen megállt, amikor leültem.

— Foglaljon helyet.

— Köszönöm, uram — szólt, miközben leült.

— Mi adta önnek azt az ötletet, hogy detektív legyen?

— Egy magazin... Bizonyára tudja, uram. Egy amerikai magazin... a bűnözésről, a gonosztevőkről olvastam benne. Most éppen a szobámban van uram. Hozzam el, uram?

— Nem, nem, nincs szükség rá. Mondja, miért akar detektív lenni?

— Hogy elfogjam a gonosztevőket, uram.

— Milyen gonosztevőket?

Ráhammered, mintha nem volnék teljesen észben.

— Az angolokat, uram! — kiáltott föl. — Uram, mi afrikaiak tiszteljük a törvényt. Ez itt a mi országunk, uram. De az angolok idejöttek, legyőztek bennünket, elvették országunkat, elvették földünket, aranyunkat és gyémántjainkat, uram. Ha jó detektív lennék, kinyomoznám, hogyan teszik ezt és börtönbe juttatnám őket, uram.

Most már minden megvilágosodott előttem. De szavainak pátosza elnémított egy pillanatra...

Mit mondhatnék ennek az ifjúnak? Csalárd álomnak esett áldozatul, és ábrándjáról nem akar lemondani. Meggyűlölné mindenkit, aki meg akarná fosztani ettől az álomtól. Ez a csalárd ábránd állt közé és a valóság közé, ez az álom színezte ki elképzelését a detektív értékéről...

— Még egyszer meg kell gondolnom a dolgot — szóltam hozzá sóhajtván.

Köszönetet mondott és eltűnt. Fölmentem a lépcsőn és fejcsoválva egy székbe ültem. Édes istenem... Vajon tudták-e azok, akik ezt a gyarmatot Nkrumah fellépése előtt kormányozták, hogy mi forog az ifjak fejében? Lehetséges, hogy tudták, de nem törődtek vele? Nem, inkább úgy éreztem, hogy sejtelmük sem volt róla, mert különben megrémültek volna. A legmegrázóbb ennek az ifjúnak mélyen gyökerező bizalmatlansága volt az angolok iránt, úgy látszott ez tölti ki egész életét.

Útíholmimnak minden fémtárgya sötétvörös színt öltött. Véghúztam rajtuk ujjaimat, és lágy, nedves rozsdaréteg vált le róluk. Milyen éghajlat...! Mi képes ennek ellenállni? Ha az Aranypart például tíz évig el lenne vágva a nyugati világtól, vajon nem esne-e vissza a nézőrek élete abba a kezdetleges állapotba, ami a fehér ember megérkezése előtt uralkodott? A brit gyarmati uralom alatt úgyszólván semmi sem épült az Aranyparton. Az egyetlen látható különbség a

néger polgárság és a primitív néger életkörülményeiben az volt, hogy a felső réteg tagjai házukat sok importált brit holmival látták el. Az angolok eddig azt az álláspontot képviselték, hogy az éghajlat megakadályoz minden ipari termelést, de meg vagyok győződve, hogy ez csak kifogásul szolgált, mert nem akartak konkurrenciát támasztani. Ha a britek kénytelenek lettek volna iparosítani az Aranypartot, bizonyára megtalálták volna útját, módját...

Újra meg újra az utcákat jártam, és meglepődtem az árut kínáló és vásárló gyerkőcök hihetelen sokasága fölött. Mindent egybevetve úgy tűnt, hogy Afrikában nincs „ifjúság”. Mihelyt a gyerekek betöltik nyolcadik vagy tizedik évüket, úgyszólván máról holnapra kilépnek a gyermekkorból és felnőtte válnak. Gyermeknek kinlődnak fiatalabb testvéreikkel, főznek, vizet hordanak a fejükön, kereskednek a piacon, és magukra vállalnak minden elképzelhető kötelességet, mielőtt a nyugati gyerekeknek ez csak eszükbe is jutna. Talán fényűzés az „ifjúság”, és csak a nyugati középosztály tagjai nyujthatják gyermekeiknek?

Talán ez az oka annak, hogy Afrikában vajmi ritkán találkozunk azzal, amit idealizmusnak” nevezünk? Talán nincs idő álmódózásra, ha pedig nem álmodnak, hogyan jöjjenek arra a gondolatra, hogy másmilyen is lehet a világ? Noha az afrikainak egész élete nem más mint vallásos álom, az „álom” szó tilos volt számára. Talán túlságosan korán lenyesik egyéniségének hajtásait, talán arra kényszerítik, hogy gyümölcsöt hozzon, még mielőtt teljesen megéri? Mi lehet egy afrikai törzs romantikus lázadójának a sorsa? A vallás tulajdonképpen ábránd, de az afrikai számára valóság, és minden más álom felé zárva áll előtte az út, tabu számára minden más álom.

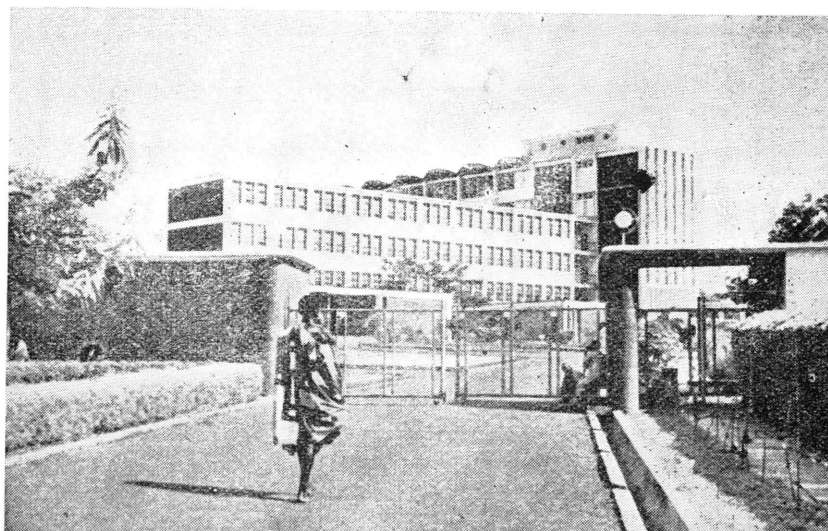
Késő délután zivatar vonult el a város fölött. Több óra hosszat ké-

GANA

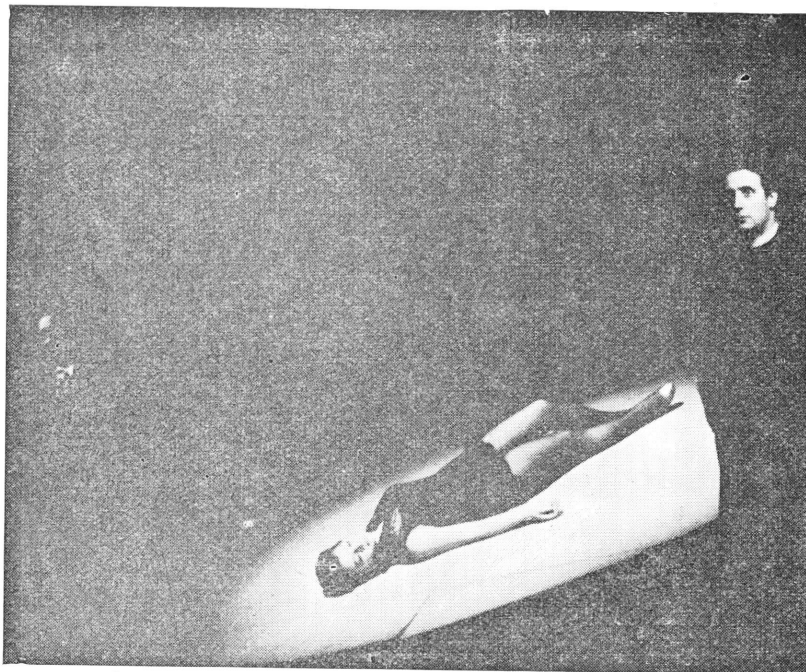

Törzsünnepség Ganában

Akkrát, az ország fővárosát sok szép korszerű épület díszíti. Az új közkörház

Rankó Marinkovics Gloriáját a beográdi Jugoszláv
Drámai Színház is színtrehozta

STERIJINO POZORJE

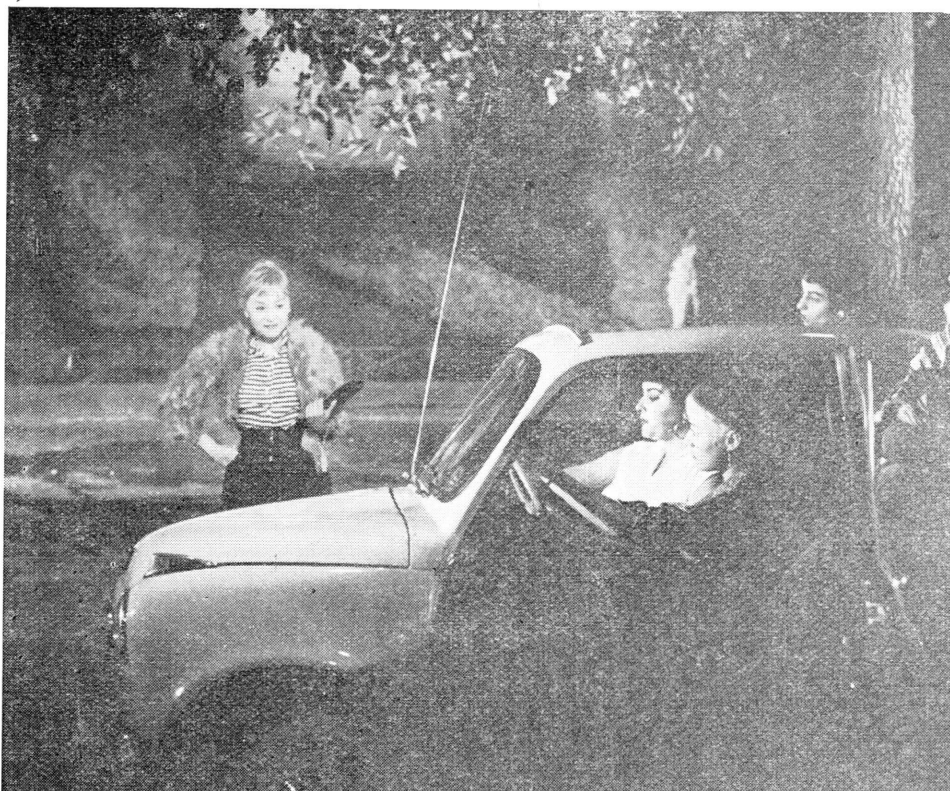
elenet Mirko Bozsics Hinta a szomorúfűzön
mű drámájából a Zágrebi Népszínház előadásában

CANNESI FESZTIVÁL

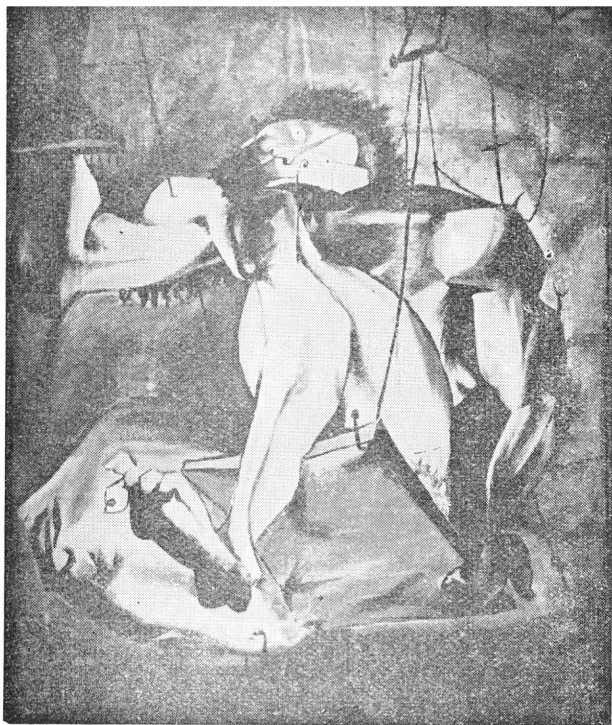
A Legénybúcsú egyik jelenete.
A film Paddy Chayefsky és Delbert Mann műve

Fellini Cabiria éjszakái cí-
mű filmjének díjnyertes fő-
szereplője Giulietta Masina

**LENGYEL
FESTŐK MŰVEI**

Tadeusz Brzozowski: Sírödör

Kazimierz Mikulski: A leány és a lepkek

szülődött, akkor aztán olyan erővel tört ki, mintha egy gonosz szellem el akarna pusztítani minden életet. A természet itt olyan közvetlenül és olyan váratlanul hat, hogy az emberi lélek önkéntelenül is lelki tulajdonságokkal ruhazza fel a természeti jelenségeket. Az első önzívizzerű zápor után tartós lassú, eső esett. Szélcsend volt; szinte éreztem, hogy lélegzés közben a nedvesség tudombe hatol. Csak tíz óra után derült ki az ég, és a felhők között a távolban feltűntek a csillagok.

Újra James-Town utcáin barángoltam. Most, hogy megszűnt az eső, a bennszülöttek sűrű sorokban újra ez utcákra tódultak. Az asszonyok az utcáskokon gyertyát gyújtottak és eladásra kínált holmijuk mellé guggoltak. Kazánokban sístergő zsírba fűgékét dobtak. Mivel cigarettám elfogyott, megálltam egy asszony előtt.

— Egy doboz cigarettát — mondtam.

Egy ideig rámbámult, majd kinyitott egy dobozt, és kivett belőle egy cigarettát.

— Nem. Egy egész dobozzal akarok — szoltam újra.

Megfordult, hogy segítségül hívjon valakit. A cigarettát ötvenes csomagolású kerek pléhdobozban áruíttatták, a nedvesség ellen légmentesen csomagolták. Egy fiatal lány jött és egy ideig beszélgetett az asszonnal.

— Nem. Ő csak egyet ad el önnök — mondta aztán nyomatékosan.

— Miért nem akar egy egész dobozzal eladni?

— Nem adhatja el. — Újra beszélt valamit az asszonnal bennszülött nyelven, majd ismét hozzám fordult. — Egy fontért ad egy dobozzal.

Egy doboz hivatalos ára csak hét shilling. Rá akar szedni?

— Ez túl drága — ellenkeztem.

— Hármát kaphat. Ez minden — mondta a lány.

Végül felfogtam, milyen zavart keltettem ebben az asszonyban. A bennszülöttek erre ritkán vásárolnak egynél több cigarettát egyszerű-

re, én pedig ötvenet kértem tőle. Ezt már nem tekintette rendes üzletnek.

Egyre messzebb jutottam a sötét utcákban kuporgó asszonyok között. Arcukra gyertyák imbolygó fénye hullt. Amikor még tovább haladtam, dobszót hallottam. Igen, oda kell mennem... Egyre tovább követtem a tompa hangokat, míg egy magas, hosszú falhoz értem. A dobok a fal mögött szóltak. Körüljártam a falat, amíg egy keskeny bejáratra bukkantam. Óvatosan bepillantottam, és messze, hátul az udvaron a dobszó ütemére táncoló embercsoportot láttam. A látványt petróleumlámpák világították meg. Odamerészkedjem? Feketék, éppen úgy mint én, de én más ruhát viselek mint ők, idegennek tekintenek majd.

Egy fiatalember ütközött belém. Éppen az udvarba akart menni. Megállt és megkérdezett:

— Mit kíván?

— Semmit. — válaszoltam mosolyogva. — Mi történik itt?

— Ön bizonyára idegen?

— Igen.

— Jöjjön be velem — hívott.

Követtem és néhány gyéren megvilágított szoba mellett elhaladva észrevettem, hogy egyes helyiségekben férfiak, másokban nők ülnek... Férfiak és nők örvénylő gomolygághoz értünk. Tágas körben csoszogva meztláb táncoltak a pokoli dobszó hangjaira. A talaj még nedves volt az iménti esőtől, meztelen lábuk cirógatta a földet.

— Miért táncolnak? — kérdeztem a fiatalembertől.

— Meghalt egy leány — válaszolta.

Arcuk nem volt sem szomorú, sem vidám; olyan embereknek tünnek, akiknek valamit el kell végezni és gépiesen végzik. A legtöbb arcról bizonyos szórakozottságot lehetett leolvasni. Olykor olykor kivált egy-egy férfi vagy nő és egyedül táncolt a kör közepén. Nem lábokkal és karjukkal táncoltak, hanem egész testükkkel — csipőjükből kiinduló

lassú ringó mozdulatokkal és tekintetük a messzeségbe révedezett.

— Miért táncolnak? — kérdeztem. Eszembe jutott, hogy egyszer már feltettem ezt a kérdést, de úgy éreztem, hogy nem kaptam rá választ.

— Éppen meghalt egy fiatal lány — válaszolta.

Még mindig nem tudtam, miért táncolnak és meg akartam kérdezni harmadszor is. Egy öreg ember közeledett felém, kezét nyújtotta és egy székelt kínált. Leültem és szememet meresztettem. A lámpák fénye sötét árnyakat vetett a nedves földre, amelyen férfiak és nők mozogtak a dobok ütemére lassan, kinyújtott karral és reszkető ujjakkal. *Miért táncolnak...?* Mintha álmodtam volna. Még egy fiatalember csatlakozott a szélem jobb és baloldalán álló kettőhöz. Valamit mormogtak egymás között, majd az, akj bevezetett, felém hajolt és a fülembé súgta:

— Jobb lenne, ha most távoznék, uram.

Felálltam, kezét nyújtottam, és a pocsolyák között elindultam a nedves földön. *Miért táncolnak...?*

... A bejáratnál megálltam és még egyszer körülpillantottam. Meglepett, hogy a fiatalember feltűnés nélkül követett.

— Azt mondta, hogy meghalt egy fiatal leány?

— Igen, uram.

— És azért táncolnak?

— Igen, uram.

Kezét nyújtottam és kiléptem az esőáztatta utcára. Az utca két oldalán lobogó gyertyasor vonult el szemem előtt. Egek ura, mormogtam magamban. Megfordultam, újra visszairányítottam lépéseimet, ismét ott álltam az udvar bejáratánál, és azt láttam, hogy a férfiak és a nők tánc közben most kezüket nyújtják egymásnak. A fiatalember ott állt és figyelt...

— Jó éjszakát! — kiáltottam felé.

— Jó éjszakát, uram, — viszonozta.

Gyorsan és elszántan távoztam, a vállam fölött vissza-visszanézve a forgolódo férfiakra és asszonyokra.

Az asszonyok egymásnak nyújtották kezüket a férfiak feje fölött, és a férfiak méltóságteljesen ellépkedtek a kinyújtott karok boltíve alatt. A táncolók lába alig emelkedett fel a földről. Testük rövid, gyors fordulatokat tett, és nagy meglepetéssel állapítottam meg, hogy sokkal gyorsabban mozogtak, mintsem gondoltam volna. Az előbb úgy tűnt, hogy lassan, nehézkesen táncolnak, de ebből a távolságból nézve mozdulataikban és forgásukban, minden könnyedség ellenére fokozott feszültség volt észlelhető. Akkor a fiatalember becsukta a kaput, és vége volt mindörökre... Semmit, de semmit sem értettem belőle... Fekete vagyok és ők is feketék, de fekete színem nem segített rajtam.

KOLLIN JÓZSER FORDÍTÁSA